

Dragana Bošković

MEANDRI ISTORIJE

(Prof. dr Sava Damjanov: *Istorija kao apokrif*, Agora, Zrenjanin;
Kulturni centar Novog Sada, Novi Sad, 2008)

Da, u početku beše reč. Tada su se priče pričale i po sećanju prenosile. Potom je nastala pisana reč. Onda su priče počele da se zapisuju, a neke opet, po sećanju. Tako nekako je potekla i reka istorije, ona neumitna i bespoštedna bujica civilizacijskih kodova, kulturnih i umetničkih fenomena, političkih hlebova i igara, filozofskih ideja, naučnih i tehnoloških napredaka, besomučnih ratova i bezbrojnih revolucija. Silina istorije se oduvek ogledala u njenom neprikosnovenom i neupitnom autoritetu, na koji se čovečanstvo uvek pozivalo kao na bespogovornog arbitra. Osnovni tok istorije je ustoličavao i svrgavao ljude sa istorijskih tronova, rangirao i uobličavao istorijska zbivanja shodno svojim strujanjima, i dubio korito istorijskog sećanja na one već pomenute priče, postajući sve tvrdokorniji i silniji u svojim jednosmernim kretanjima.

Međutim, iako su se neki koji su plivali uzvodno brzo zamarali ili jednostavno tonuli i davili se, postojale su struje koje su pružale svoje krake van osnovnog toka i polako, ali sigurno, pravile zavijutke i meandre koji su dalje samostalno nastavljali svoj život kroz neka nova bespuća. Vijugave putanje su tražile neke nove prostore za svoja lutanja i prkosile istorijskom kanonu svojom slobodom i gipkošću. Upravo ti meandri ispisivali su nove stranice istorije, upotpunjavali njenu jednoličnu sliku, račvali jednoobličnost istorijske reke i filigranski vezli nova strujanja.

Jedan takav meandar je i knjiga *Istorija kao apokrif*, koja već samim naslovom upućuje na svoju ne-kanonsku prirodu, svojevrsan otklon od (postojeće) tradicije i, kako to već biva, nudi nova čitanja. Lucidno meandriranje manje istraživanim predelima literarnog stvaralaštva oduvek je bilo osnovna odlika proze Save Damjanova iz čije je jezikutvorno-zamešateljske postmodernističke laboratorije i proizašla ova svojevrsna para-Istorija. A svoj kritičko-istorijski legitimitet autor kao da potvrđuje stavljajući po prvi put (!) na korice sopstvene knjige i akademske titule ispred imena i prezimena. U podnaslovu, međutim, stoji *Roman-lakrdija iliti, po prostom, bezobrazne priče* koji se nastavlja na već poznatu poetiku ovog pisca - autora *P(r)ički*, *Glosolalije* i *Remek-delaca*, zatim *Erosa* i *Po(r)nosa* (zbirke eseja, prikaza i mistifikacija) i zbirke ogleđa *Novo čitanje tradicije*, te priređivača *Graždanskog erotikona*. Podnaslov se jasno otkriva u ključu erotsko-smehovne tradicije ovog autora, ali u sadejstvu sa naslovom i titularnim prefiksima najavljuje i parodijsku vizuru – ne potpunu postmodernističku destrukuralizaciju velikih mitova, već paralelu tih mitova – neku novu tvoračku igru, neko osvetljeno, do tad tamno mesto u istoriji, možda čak i nepostojeće. Na pozornici istorije se vidi samo ono u šta su svetla uperena, a Damjanov nas vodi iza kulis tog *Cirkusa istorije*, kako sam kaže, u simultane zamračene kuloare, na generalne probe u kostimima i maskama, u šminkeraje i garderobe glavnih protagonista, u paralelne lične

svetove uramljenih istorijskih likova. Otuda se prožimanje žanrova (roman ili zbirka priča) dá protumačiti kao neodvojivost celokupne Istorije od pojedinačnih epizoda – rigidan kontinuitet naspram fleksija (para)životnih priča ponaosob.

Iskorak u dosadašnjem proznom stvaralaštvu ovog autora očituje se u zamašnjem opsegu obrađenih tema – po prvi put Damjanov izlazi, ali ne i napušta, polje delovanja književnosti (teorije, kritike i istorije) i zahvata kulturni, političko-diplomatski, javno-društveni, pa i tehnološki kontekst (Fejsbuk i sajber-svet). Kanon više nije samo književna tradicija (kao, na primer, u već pominjanim *Remek-delcima*), već svi aspekti društvenog delovanja, koji u stvari čine istoriju jedne civilizacije, jednog doba. Ovim širenjem na sve sfere društvenog komuniciranja intenzivira se i jezičko poigravanje, koji takođe čini sastavni deo Damjanovljeve poetike.

Jezički kalambur kao osnovno sredstvo karnevalskog osećanja sveta, ili u ovom slučaju – osećanja istorije, naglašava *lakrdijsku* intenciju autora, odnosno poigravanja sa semantičkim potencijalom reči i sintagmi (Cirkus Istorije, Pozorište-Bludilište, tibingeška gimnazija „Desanka Šakić“, Akiro kuroSava, Mačaš Gulaš Pičkaši, mek Donalds, zatim dve najveće pesničke ljubavne muze – Laura Rokoko-Klozet i Beatrice Bidermajer-WC, pa recimo „pričala sam TiTo“ ili „u vajatu je Erp“). Takođe, ostajući veran svojoj jezikutvornoj praksi, autor po principu sinonimije niže svoje kovanice ili neobične izvedenice (vaginilizam, romologija, princeza Punakite, glagol *intermecao*, satiričar koji satire vinjak, lord Dunhill se puši i sl.) ili pak, stvara svoje miteme-aktere, pišući ih velikim početnim slovom, iako su u pitanju apstraktne imenice, a ne puke metonimije (Deseterački Ep, Govno Grbavo, Haos, Novogodišnje Prase itd). Dodatna apokrifnost značenja maskira se smenjivanjem oba pisma: Kete Хамбyprep und Coca Cola, lingua-cunnilingua, variatio-grupatio, coitus, „пошо Gethe да ce šethe“ i još mnogi drugi primeri. Dalje, specifična onomastička kombinatorika doprinosi lingvističkom zamešateljstvu likova koji se uvode i smenjuju munjevitom brzinom – Turci DOSMANLIJE koji redak kasnije otkrivaju se kao Turci DOS MANLIJE, intonirajući ditirambski ritam, karnevalsku svetkovinu u preterivanju, onaj sveopšti haos gde su svi jednaki.

No, ritmičnost se ostvaruje na još jednom fonu, po prvi put u prozi Save Damjanova, pomoću rime:

„Neka mi sam Bog oprostí ako velim da je puki privíd i mit prečasna gospa Istorija: time nikako ne želim da uvredim Njegovog dostojanstva štít, niti bogougodno mu delo što opet nad čítavim otečestvom našim sija, mada kineska zmija (a ne gorepominjani kineski zmaj!) pokušava da zatamni taj hristoljubivi sjaj. Možda su prečasna gospa Istorija i dovitljiva gospa Sreća u tajnoj bračnoj vezi, potvrđenoj potpisom malecke kara-Joke kojoj ne smetaju Kinezi?! Kako bilo da bilo, krećemo opet Jovonanovo, da sričemo red po red, stranicu po stranicu, godinu za godinom, prastaro Istorijsko slovo...“

Izabrani citat predstavlja ujedno i ilustraciju osnovnih poetičkih ishodišta *Istorije kao apokrifa*, odnosno pitanje da li se istorija uistinu ponavlja, i da li onda kao takva zaista i jeste Učiteljica života. Otuda i prethodno pominjani dualitet žanrovske odrednice u podnaslovu, jer Sava Damjanov kroz preplitanje svojih priča stvara recepcijski eho poput istorije koja

se ponavlja. Tačnije, ovo preplitanje bi se pre moglo nazvati preklapanjem, odnosno preslikavanjem, kako to obično biva u para-literarnim, para-istorijskim ili bilo kojim drugim vidovima para-tvorevina. Tako ulančane, odnosno preslikane priče (*Oda Tibingenškoj filozofiji* naspram *Oda Tibingenškoj filozofiji kao refren*, *Memoari* i *Memoari kao rimovani akordi*, te *Ekloga* i *Ekloga kao lajtmotiv*), koje se – ne slučajno – nalaze na kraju, odnosno na početku sledećeg odeljka, stvaraju utisak povezanosti, ili pak onog pomenutog neumitnog toka Istorije. Jedna kratka ilustracija kako izgledaju te priče u ogledalu:

„Arkadijski ambijent ekloge pokazao se podesnim za definisanje suštinskih vrednosti Istorije: obogotvorene Prirode, Ljubavi kao pokretačke sile Univerzuma, hedonističkog smisla ovozemaljskog Života i t. d, i t. sl. Epohalne ličnosti prerusene u pastire i pastirice ovde se vesele poljskim radovima i lovu, slave dolazak proleća i let Kupidonovih strela, pevaju ode jednostavnosti i blaženom neznanju (a ne – poput inkriminisanog profesora – „tibingenškoj filozofiji“!), dok ih Hor u kolu prati komentarišući svojom pesmom zbivanja i subdine glavnih junaka...”

„Arkadijski ambijent ekloge pokazao se podesnim za definisanje suštinskih vrednosti Istorije (čiji lajtmotiv glasi: *variatio-grupatio!*): deflorisane Prirode, sodomističke Ljubavi kao pokretačke sile Univerzuma, onanističkog smisla ovozemaljskog Života i t. d, i t. sl. Epohalne ličnosti prerusene u pastire i pastirice ovde se vesele koitusu i lovu na genitalije, slave boginju proleća Pizdu i božanske strele Letećeg Kurca, pevaju ode satirijazi i blaženoj androginiji (a ne – poput inkriminisanog profesora – „tibingenškoj filozofiji“!), dok ih Dioniz-svinger prati komentarišući svojom pesmom zbivanja i sudbine glavnih junaka...”

Poslednji deo romana ili zbirke priča objedinjen je pod naslovom *Index citatnosti iliti po srbskom: MAJSTORSKI SO(m)NET*, koji predstavlja niz kraćih pesama, atipične vrste za literarni manir Damjanova. Međutim, u duhu smehovne i šaljive tradicije, kratak stih i muška rima prizivaju u svest karnevalski ritam. A da bi, svojstveno ovom autoru, hedonističko „zadovoljstvo u tekstu“ bilo potpuno, svako pevanije obogaćeno je sa po jednim komplementarnim vizuelnim elementom – slikom, kolažom, fotomontažom, stripom ili crtežom. Za nekoga ko piše da je „književnost blistava igra“, a „Tekst predstavlja super-žurku“, poigrati se sa velikom pričom ili izazvati na dvoboj Učiteljicu života, nije ništa manje od sanjati, zamisliti, maštati, lutati nepreglednim bespućima Umetnosti.

Na kraju, umesto preporuke, a ujedno i kao odgovor na jedan tekst Save Damjanova iz jedne druge knjige:¹ možda srpska književnost nema Rablea, niti bi trebalo da ga ima, ali je sa romanom *Istorija kao apokrif* dobila novu erotsko-smehovnu dimenziju.

¹ Reč je o zbirci književnih eseja i studija *Apokrifna istorija srpske (post)moderne*, takođe objavljenoj prošle godine u izdanju Službenog glasnika, esej „Zašto srpska književnost nema Rablea?“, str. 47-53.